Мовознавство

DOI: 10.26565/2227-1864-2025-96-06
УДК 811.161.1’37:23

Асоціативно-вербальне поле концепту як маркер національної мовної свідомості

Людмила Педченко

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
(майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна);
e-mail: l.v.pedchenko@karazin.ua; https://orcid.org/0000-0002-8603-293X

Статтю присвячено проблемі універсального і національно-специфічного у мовній свідомості представників різних етносів. Метою дослідження є виявлення спільних рис та національної специфіки мовної свідомості українців, росіян і болгар на базі порівняльного аналізу семантичної структури асоціативно-вербального поля «народ», що об’єктивує важливий для української, російської та болгарської картин світу лінгвокультурний концепт.

Актуальність роботи зумовлена значимістю компаративного вивчення асоціативно-вербальних полів у контексті характерної для сучасної антропоцентричної лінгвістики актуалізації міжкультурного аспекту дослідження концептів, національної мовної свідомості і лінгвокультури в цілому.

Емпіричною базою роботи послугували дані «Слов’янського асоціативного словника», створеного за результатами вільних асоціативних експериментів, проведених з носіями чотирьох слов’янських мов (російської, української, білоруської і болгарської) наприкінці 90-х років XX ст.

У результаті дослідження було встановлено, що асоціативно-вербальні поля виявляють багато спільних рис в інтерпретації концепту «народ» мовною свідомістю українців, росіян і болгар. Так, ядро концепту формують когнітивні ознаки «люди, натовп», «чисельність», національні та державно-політичні характеристики, хоча місце цих ознак у ядерній зоні концепту в межах національних лінгвокультур відрізняється (в українській домінує національний аспект, у російській і болгарській - ознаки «натовп», «люди»). Різною мірою, але актуалізовані у структурі концепту ідеї сили та величі, єдності, страждання та приниження. Оцінна зона концепту в усіх трьох мовах є амбівалентною. Проте порівняльний аналіз асоціативних полів дозволив виявити і значну кількість національно-специфічних реакцій на стимул «народ». Отже, культурно-історичні особливості, національно-ментальні розбіжності трьох слов’янських народів зумовлюють специфіку їхньої мовної свідомості, яка відбивається у структурі і конкретному наповненні відповідних асоціативно-вербальних полів на рівні як ядерної зони концепту, так і його периферії.

Ключові слова: концепт, мовна свідомість, лінгвокультура, асоціативно-вербальне поле, когнітивні ознаки, народ.

Однією з актуальних проблем у сучасній антропоцентричній лінгвістиці є вивчення мови як форми об’єктивації динамічних процесів та структур свідомості її носіїв. У цьому контексті особлива увага приділяється проблемам дослідження мовної свідомості. Термін «мовна свідомість» активно вживається у науковій літературі, проте єдиного розуміння та дефініції наразі не має. За визначенням Л. П. Гнатюк, представленим в енциклопедії «Українська мова», мовна свідомість – це «один з видів свідомості, що є механізмом управління мовною діяльністю, який формує, зберігає та перетворює мовні знаки, правила їх поєднання і вживання, а також ставлення людини до мови та її елементів; у ширшому розумінні – сукупність образів свідомості, матеріалізованих мовними знаками» [1, с. 378].

У психолінгвістиці мовна свідомість визначається як «опосередкований мовою образ світу тієї чи іншої культури, тобто сукупність перцептивних, концептуальних і процедурних знань носія культури про об’єкти реального світу» [7, с. 7]. «Мовна свідомість» у психолінгвістичній інтерпретації охоплює вербалізовані засобами національної мови результати ментальної діяльності її носіїв. Одиницями мовної свідомості є не слова, а концепти – ментальні утворення, які реалізуються

© Педченко Л., 2025

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

в мові за допомогою асоціативно-вербального тезауруса: слів, словосполучень, висловлювань, граматичних та логічних категорій тощо [4, с. 135]. Т. А. Коць зазначає, що на синхронному зрізі в мові постійно взаємодіють два різновиди вербальних виявів мовної свідомості: 1) пов'язаний із формуванням сталого механізму функціональних структур асоціативно-вербальних тезаурусів, виробленого ядра мереж, слів, граматичних і логічних категорій, що є виявом тяглості національної пам'яті; 2) пов'язаний із динамічними, насамперед оцінними, процесами у вербальних мережах, словесних структурах [4, с. 135]. Отже, у мовній свідомості поєднуються сталі, статичні ядерні універсалії й актуальні, динамічні оцінні компоненти.

Мовна свідомість як опосередкована культурою когнітивна свідомість, що забезпечує механізми оперування мовою, постає як культурно зумовлений феномен, що включає, зокрема, національно та соціально зумовлені характеристики [5, с. 37]. Аналізуючи етнічний компонент мовної свідомості, дослідниця О. Куцос наводить такі характеристики, як національна самоідентифікація особистості; універсальний спосіб єднання етносу; етнічно детермінований взаємовплив мови, культури та мислення; моделі мислення різних народів; етнічна детермінованість свідомості; спосіб відображення дійсності народом, який говорить цією мовою; особливості національної культури та національної психології; національний образ світу тощо [5, с. 40]. Ці характеристики дають підстави говорити про специфічну для кожного етносу національну мовну свідомість.

Одним із найбільш продуктивних шляхів дослідження мовної свідомості визнається масовий вільний асоціативний експеримент. Побудовану на основі експериментальних даних асоціативно-вербальну мережу можна розглядати як модель мовної свідомості носія мови [8, с. 117]. «Асоціативний експеримент дозволяє максимально наблизитися до ментального лексикону, вербальної пам'яті, культурних стереотипів певного народу і виявити зміст концепту в когнітивній свідомості носіїв мови» [3, с. 38]. Вербальні асоціації є відображенням міжсловесних зв'язків, вироблених у респондентів протягом життя під впливом цілого ряду лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників (національно-культурних, історичних, соціальних, економічних тощо). Асоціативні експерименти дають багатий матеріал для міжкультурних досліджень, дозволяючи виявити як «загальнолюдські» характеристики, так і національно-культурну специфіку мовної свідомості носіїв різних мов.

Як емпіричний матеріал для аналізу мовної свідомості в сучасній психолінгвістиці широко використовується асоціативно-вербальне поле концепту, що є сукупністю асоціатів, тобто реакцій на слово-стимул (ім'я концепту), упорядкованих відповідно до їхньої частотності. Зазвичай розрізняють фонетичні, деривaційні, парадигматичні, синтагматичні, тематичні, цитатні та інші асоціації [2]. Асоціативно-вербальне поле має ієрархічну структуру: воно складається з ядра і периферії. Ядро асоціативного поля формують найбільш частотні реакції, які зазвичай відтворюють загальне значення слова або уявлення про об'єкт у свідомості людини. Периферія поля визначає додаткові семантичні і стилістичні характеристики слова, може бути пов'язана з фоновими екстралінгвістичними знаннями носіїв мови [2]. Семантична структура асоціативно-вербального поля відбиває характерні для певної лінгвокультури когнітивні ознаки відповідного концепту і дозволяє їх ранжувати за належністю до ядра або периферії концепту.

У контексті вивчення характеру і ступеню впливу на формування мовної свідомості лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів і виявлення універсальних та національно-специфічних характеристик мовної свідомості різних етносів видається доцільним розглянути у порівняльному аспекті асоціативно-вербальні поля відповідних концептів у межах споріднених лінгвокультур.

Метою нашого дослідження є виявлення спільних рис та національної специфіки мовної свідомості українців, росіян і болгар на базі порівняльного аналізу семантичної структури асоціативно-вербального поля «народ», що об'єктивує важливий для української, російської та болгарської картин світу лінгвокультурний концепт.

Актуальність роботи зумовлена значимістю компаративного вивчення асоціативно-вербальних полів у контексті характерної для сучасної антропоцентричної лінгвістики актуалізації міжкультурного аспекту дослідження концептів, національної мовної свідомості і лінгвокультури в цілому.

Емпіричною базою роботи послугували дані «Слов'янського асоціативного словника» [6], створеного за результатами вільних асоціативних експериментів, проведених паралельно з носіями чотирьох слов'янських мов (російської, української, білоруської і болгарської) наприкінці 90-х років XX століття.

Коло реакцій, які складають ядро асоціативного поля «народ» в російській українській і болгарській мовах, в цілому є подібним, проте кількісні показники частотності окремих реакцій суттєво різняться, що вказує на домінування різних когнітивних аспектів досліджуваного концепту в мовній свідомості українців, болгар і росіян. Так, в українському асоціативному полі найчастотнішою є реакція *український* (62), тобто домінуючим є **національний** аспект понятійної складової концепту «народ», який представлений також реакціями *нація (29), Україна (11); України (10),*

етнос, українці (3), національність (2), азіатський, африканський, етнічна група, єврей, єврейський, татари, чеський (1). Отже усвідомлення концепту «народ» в українській лінгвокультурі пов'язано у першу чергу з власною етнічною самобутністю. В російському асоціативному полі національний аспект також маніфестовано, проте він не є центральним: *русский (50), нация (17), национальность (6), Россия, русские (2), армяне, и нация, народность, негры, раса, российский, россияне, Украины, чукча, эстонский (1).* Когнітивна ознака «національність» наявна і в болгарському асоціативному полі: *нация (47), български (30), етнос (6), народност (4), българи (2), българин, България, германският, националност (1)*, однак вона не є домінуючою. Показово, що болгарські респонденти, на відміну від українських і російських, не згадали, за єдиним виключенням, жодної іншої національності, окрім своєї, що може свідчити про власну етноцентричність в інтерпретації концепту «народ» носіями болгарської мови.

Найбільш частотними російськими реакціями на стимул ***народ*** є лексеми *толпа (84)* і *люди (57)*, що відтворюють не тільки ядро понятійної складової концепту – «**люди, група людей**», – але й домінантну для даного концепту ідею **чисельності**, на яку вказують також реакції *много (15), масса (8), массы (3), много людей (3), многочисленный (2), головы маленькие (много), масса (народная), массовка, массы людей, скопление (1).*

Ці когнітивні ознаки вербалізовано й в українському асоціативному полі, проте частотність відповідних реакцій тут нижча: *люди (29), натовп (11), багато (6); багато людей, толпа (5); маси, сіра маса (2), багаточисельний, велика спільність, маса, маса людей, море, нас 52 мільйони, натовп людей, юрба, як отара, 52 мільйони, 52 млн (1).*

В болгарському асоціативному полі найчастотнішою є реакція *хора (60)*, а реакція *тълпа (33)* є третьою за кількістю згадувань. Значна частина реакцій актуалізують ідею чисельності: *маса (20), много (5), много хора, множество (3), група, група хора маса хора, маси народ, многочислен, море, стълпотворение, тълпи (1).* Отже, когнітивні ознаки «люди» і «велика кількість» для концепту «народ» у болгарській мовній свідомості є домінуючими.

До ядерної зони як українського, так і російського і болгарського асоціативних полів можна віднести реакції, що маніфестують **державно-політичний** аспект понятійної складової концепту «народ». В українському полі це реакції *країна (11), держава (5), Батьківщина, суспільство (3), громада (2), виборці, влада, володар, демократія, партія, президент (1);* у російському – реакції *страна (15), население (7), общество (5), страны (3), электорат (2), всей страны, граждане, население СССР, советский, сограждане, социум (1);* у болгарському – реакції *родина (29); държава, (15), страна (14); общество, (7), население (6), граждани, идеология, и правителство, на страна, сънародници, (1).*

Актуальною для асоціативного поля «народ» в українській і російській мовах є ідея **сили і величі**: українські реакції – *сила (18), могутній (5), всемогутній, мужній, непереможний, це сила (2), велич, переможець (1)*, російські реакції – *сила (9), великий (6), сильный (5), могучий, победитель (2), герой, и народище, крепкая масса (1)*. Проте у болгарській мовній свідомості ця ознака характеризує концепт «народ» меншою мірою: реакції *велик, сила (5), силен, величие, голям, крупност, мощ (1).*

Менший ступінь представленості в українському і російському вербально- асоціативних полях має концептуальна ознака «**єдність, спільність».** У російському асоціативному полі ця ознака репрезентована поодинокими нечастотними реакціями: *вместе (2), все (2), един, единство, единый, коллектив, общность, сплочен, сплоченный (1)*, що може бути зумовлено поступовим витісненням у пострадянський період традиційної колективістської ідеології ідеями індивідуалізму. В українському асоціативному полі таких реакцій більше (*єдиний (4), єдність (3), ми, разом, спільність (2), братерство, велика спільність, всі ми, дружно, єдине ціле, згуртованість, об'єднаний, один, єдиний, увесь (1),* що свідчить про збереження в українському соціумі усвідомлення національної єдності. Найбільш широко ідея єдності, спільності представлена у болгарському асоціативному полі: реакції *общност (10); сплотеност (6); един, единство, сплотен (5); заедно, ние, обединение (2), братски, братство, всички, всички ние, наш, обединеност, съвкупност от хора, съюз (1)*, що демонструє актуальність ідеї колективізму для болгарського менталітету.

В українському і російському асоціативних полях відбилося характерне для «бурхливих» 90-х зростання соціальної активності, що зумовило широкий спектр **акціональних** реакцій, пов'язаних із суспільними протестними діями: українські – *бунт, бунтівник, бунтує, виступає, гомоніти, гуляє, демонстрація, повстання, страйкуючий (1)*; російські – *восстал (3), гуляет (3), бастует (2), требует (2), бастовать, бунтует, бушует, волнуется, все переживет, движение, достает, ликует, пошел, разрушитель, собирался, толпится (1).* У болгарському асоціативному полі «народ» такі реакції є нечисленними: *митинг (3), въстание (2), бунт, недоволство (1)*, що вказує на інший соціально-історичний контекст.

Складні економічні і соціально-політичні проблеми, які супроводжували розпад СРСР та становлення незалежних держав, обумовили актуалізацію у мовній свідомості українців і росіян ідей **страждання** та **приниження**, про що свідчать

російські реакції *бедный (4), несчастный (2), безвластен, бесправие, голод, голодает, голоден, голый, задавлен, испытания, крах, многострадальный, обманули, обманутый, страдальцы, терпеливый, терпит, тяжело, униженный, усталый (1)* та українські реакції *бідний (4), багатостраждальний, голод, знедолений (2), без зарплати, бідує, всетерплячий, втрата, втрачений, голодний, забитий, затурканий, злидні, нещасний, обдурений, обман, пригноблений, сліпий, сумує (1)*. Подібні реакції присутні і в болгарському асоціативному полі: *беден, поробен, тъга (3), бит, битак, зависимост, загиващ, измъчен, изстрадали стари хора, копнеж, мъченик, нещастен, нещастие, робски, тегло, търпелив (1)*. Реакції, що відбивають **позитивні емоції**, є поодинокими в усіх трьох асоціативних полях (укр. *веселий (4), щасливий (3)*, рос. *веселый, доволен, счастливый, счастье (1);* болг. *въодушевени, щастлив (1)*).

Оцінна зона концепту «народ» в українському, російському і болгарському асоціативних полях характеризується амбівалентністю. Широким спектром реакцій представлені як **позитивні** ознаки (укр. *дружний, рідний (7), чесний (4), гордий (3), мудрий, мужній, працьовитий (2), гостинний, добрий, люблячий, привітний, справедливий, толерантний, трудолюбивий, чесність, щирий (1);* рос. *родной (7), дружный (5), умный (5), гордый, добрый, дружелюбный, прекрасный, честный (2), гордость, гостеприимный, нарядный, смелый, трудолюбивый, человечность (1*); болг. *добър, свят, силен, умен, цялост (2), божий, братски, вярност, добродетел, мъдрост, славен, смел (1),* так і **негативні** (укр. *дурний (3), грубий, дурень, жадібний (1);* рос. *глупый (4), быдло, дурак, дурной, злой (2), бешеный, глумной, глуп, дикий, завистливый, тупой, шальной (1*); болг. *безсмислие, глупост, жесток, зъл, измет, лайна, лош, отвратителен, помия, предател, предателство, предразсъдък, примитивност, слаб (1)*. Негативну оцінку маніфестують і наявні серед реакцій зоометафори: укр. *вівці (3), звірі, стадо, як отара*; рос. *стадо (7), баран (1)*, болг. *стадо (15), овци, от овце, от свине, скот (1).* Зазначимо також, що в семантиці слова *толпа*, яке посідає центральне місце у структурі російського та болгарського асоціативних полів концепту «народ», міститься негативна оцінна конотація.

Асоціативно-вербальні поля усіх трьох мов демонструють наявність у периферійній зоні концепту «народ» когнітивної ознаки «**село, селянство**»: пор. російські реакції *крестьянство, мужик, села (1)*; українські *земля (2), селяни (1);* болгарські *земя (2), селски, ора, поле, слама, хомот (1).*

У досліджуваних асоціативних полях мають місце і реакції, що відтворюють культурно-історичні особливості мовної свідомості певних слов'янських етносів. Так, серед реакцій росіян зафіксовано лексему *безмолвствует (3)*, яка має прецедентний характер і відсилає до останньої ремарки у фіналі трагедії О. Пушкіна «Борис Годунов» *народ безмолвствует*. Специфічними для російського асоціативного поля є реакції *алкаши, пошел пить пиво, пьет, пьянь (1)*, які зумовлені характерною для росіян традицією вживати алкогольні напої. Одинична реакція *пиянство (1)* наявна і в болгарському асоціативному полі. У російській мовній свідомості кінця 90-х років все ще актуалізуються деякі символи і мовленнєві штампи радянської епохи: *и партия (2), веселись, скоро 1 Мая, весь трудовой, знамя, Ленин, население СССР, партия, советский*. В українському та болгарському асоціативно-вербальних полях «народ» подібні асоціати відсутні, що свідчить про те, що на початок третього тисячоліття українці та болгари здебільшого вже позбулися ідеологічних наслідків тоталітарного минулого.

Для мовної свідомості українців характерна актуалізація в семантичній структурі концепту «народ» ідеї волі, що проявилося у реакціях *вільний (17), незалежний, проти царів, раби не ми, свобода (1)*. У російському та болгарському асоціативних полях наявні відповідні реакції (рос. *свободный (6)*, болг. *свободен (7))*, проте їхня частотність у рази нижча. Національну специфіку відтворюють реакції *співучий (2), пісні, пісня (1)*, які вказують на характерну для української культури пісенну традицію.

У болгарському асоціативному полі «народ» зафіксовано реакцію *мърша — Славейков (1)*, яка пов'язана з відомим віршем Петко Славейкова «Не сме народ». Прецедентною є й реакція "Пиянството на един народ", яка відтворює назву 16 глави другої частини романа Івана Вазова «Под игото». З літературного твору цей вираз увійшов як в розмовну болгарську мову, так і в публіцистичну практику, вживаючись у різних контекстах: може виражати скептичне ставлення до масових суспільних очікувань змін на краще або національну спортивну ейфорію. Характерним для болгарської мовної свідомості є наявність асоціативних зв'язків між концептами «народ» і «віра»: пор. реакції *вяра (3), свят (2), божи, божий, дух, дявол, и вяра (1),* а також увага до традиційно-історичного буття народу: реакції *история, корен, минало, обичаи, патриот, патриотизъм, род, традиции, фолклор (1)*. В українському та російському асоціативних полях ці когнітивні ознаки не репрезентовані.

Отже, досліджені асоціативно-вербальні поля виявляють багато спільних рис в інтерпретації концепту «народ» мовною свідомістю українців, росіян і болгар. Проте культурно-історичні особливості, національно-ментальні розбіжності трьох слов'янських народів зумовлюють специфіку їхньої мовної свідомості, яка відбивається у структурі і конкретному наповненні відповідних асоціативно-вербальних полів на рівні як ядерної зони концепту, так і його периферії.

Компаративне дослідження асоціативно-вербальних полів інших культурно значущих концептів у перспективі дозволить зробити більш ґрунтовні і детальні висновки щодо національної специфіки мовної свідомості представників різних слов'янських етносів.

Список використаної літератури

1. Гнатюк Л. П. Мовна свідомість. *Українська мова*: Енциклопедія / Ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови) та ін. 3-є вид. Київ, 2007. С. 378.
2. Давидова Н. В. Декусар Г. Г. Актуальність аналізу асоціативного поля для ідентифікації особливостей національної мовнокультурної системи. *Науковий огляд.* № 8 (80), 2021. URL: https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2440/2426 DOI: https://doi.org/10.26886/2311-4517 (дата звернення: 05.12.2024)
3. Коструба Н. С. Концепт «гріх» у свідомості молоді: психолінгвістичний підхід. *Psychological journal*, 5(10). 2019, p. 35–45 DOI: https://doi.org/10.31108/1.2019.5.10
4. Коць Т. А. Поняття «мовна свідомість» у сучасній лінгвістичній терміносистемі. *Термінологічний вісник.* Вип. 7, 2023. С. 133–141.
5. Куцос О. І. Класифікація визначень поняття «мовна свідомість» методом кластерного аналізу. *Collection of scientific papers "New Philology"*. No 88. 2022. С. 37–42. DOI: https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-88-6
6. Славянский ассоциативный словарь: русский, белорусский, болгарский, украинский / Н. В. Уфимцева, Г. А. Черкасова, Ю. Н. Караулов, Е. Ф. Тарасов. Москва, 2004. 792 с.
7. Тарасов Е. Ф. Межкультурное общение – новая онтология анализа языкового сознания. *Этнокультурная специфика языкового сознания*. Москва, 1996. С. 7–22.
8. Уфимцева Н. В. Языковое сознание – образ мира – языковая картина мира. *Вопросы психолингвистики*. 2015. №2 (24). С. 115–119.

Надійшла до редакції 11 грудня 2024 р.
Прийнята до друку 15 січня 2025 р.

References

1. Hnatyuk, L. P. (2007) Language consciousness. *Ukrainian language*: Encyclopedia / Ed. Col.: Rusanivskyi V. M., Taranenko O. O. (co-chairs) and others. Kyiv. P. 378. [in Ukrainian].
2. Davydova, N. V. Dekusar, G. G. (2021) The relevance of the analysis of the associative field for identifying the features of the national linguistic and cultural system. *Scientific review*. No. 8(80). https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2440/2426. DOI: https://doi.org/10.26886/2311-4517 [in Ukrainian].
3. Kostruba, N. S. (2019) The concept of "sin" in the consciousness of youth: a psycholinguistic approach. *Psychological journal*, No. 5(10). P. 35–45 DOI: https://doi.org/10.31108/1.2019.5.10. [in Ukrainian].
4. Kots, T. A. (2023) The concept of "linguistic consciousness" in the modern linguistic terminological system. *Terminological Bulletin*. Issue 7. P. 133–141. [in Ukrainian].
5. Kutsos, O. I. (2022) Classification of definitions of the concept of "linguistic consciousness" by the method of cluster analysis. *Collection of scientific papers "New Philology"*. No. 88. P. 37–42. DOI: https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-88-6. [in Ukrainian].
6. Slavic associative dictionary: Russian, Belarusian, Bulgarian, Ukrainian (2004) / N. V. Ufymtseva, G. I. Cherkasova, Yu. N. Karaulov, E. F. Tarasov. Moscow. 792 p.
7. Tarasov, E. F. (1996) Intercultural communication – a new ontology of the analysis of language consciousness. *Ethnocultural specificity of language consciousness*. Moscow. P. 7–22. [in Russian].
8. Ufymtseva, N. V. (2015) Linguistic awareness is a picture of the world – a language picture of the world. *Questions of psycholinguistics*. No. 2 (24). P. 115–119. [in Russian].

Submitted December 11, 2024.
Accepted January 15, 2025.

Liudmyla Pedchenko, Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of History of Foreign Literature and Classical Philology of the Philological Faculty of the Kharkiv National University named after V. N. Karazin (Maidan Svoboda, 4. 61022, Kharkiv, Ukraine); e-mail: l.v.pedchenko@karazin.ua; http://orcid.org/0000-0002-8603-293X

Associative-verbal field of the concept as a marker of national linguistic consciousness

The article is devoted to the problem of the universal and national-specific in the linguistic consciousness of representatives of different ethnic groups. The purpose of the study is to identify common features and national specificity of the linguistic consciousness of Ukrainians, Russians and Bulgarians on the basis

of a comparative analysis of the semantic structure of the associative-verbal field "people", which objectifies an important linguocultural concept for the Ukrainian, Russian and Bulgarian worldviews.
The relevance of the work is due to the significance of the comparative study of associative-verbal fields in the context of the actualization of the intercultural aspect of the study of concepts, national linguistic consciousness and linguoculture in general, which is characteristic of modern anthropocentric linguistics.
The empirical basis of the work was the data of the "Slavic Associative Dictionary", created based on the results of free associative experiments conducted with speakers of four Slavic languages (Russian, Ukrainian, Belarusian and Bulgarian) in the late 1990s.
As a result of the study, it was found that associative-verbal fields reveal many common features in the interpretation of the concept of "people" by the linguistic consciousness of Ukrainians, Russians and Bulgarians. Thus, the core of the concept is formed by the cognitive features of "people, crowd", "number", national and state-political characteristics, although the place of these features in the nuclear zone of the concept within the national linguistic cultures is different (in Ukrainian the national aspect dominates, in Russian and Bulgarian – the features of "crowd", "people"). To varying degrees, the ideas of power and greatness, unity, suffering and humiliation are actualized in the structure of the concept. The evaluative zone of the concept in all three languages is ambivalent. However, a comparative analysis of associative fields has also revealed a significant number of national-specific reactions to the stimulus "people". Thus, the cultural and historical features, national-mental differences of the three Slavic peoples determine the specificity of their linguistic consciousness, which is reflected in the structure and specific content of the corresponding associative-verbal fields at the level of both the nuclear zone of the concept and its periphery.

Key words: concept, linguistic consciousness, linguistic culture, associative-verbal field, cognitive features, people.